

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

«Використання ігрових технологій у процесі соціалізації молодших школярів»

Виконала:

студентка II курсу магістратури,
21-м групи

спеціальності 013 «Початкова освіта»

Осадча Марія Романівна

Науковий керівник:

д. пед. н., проф.

Гавриленко Тетяна Леонідівна

Роботу подано до розгляду «_____» _____ 2023 року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «_____» _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Осадча М. Р. Використання ігрових технологій у процесі соціалізації молодших школярів. Спеціальність 013 Початкова освіта Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. 2023. 60 с.

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано важливість розвитку особистості у процесі соціалізації учнів початкової школи. Розкрито поняття «соціалізація», визначено критерії та показники сформованості соціальних навичок в молодшому шкільному віці. Проаналізовано особливості формування соціалізації у молодших школярів в освітньому процесі. Розроблено та експериментально перевірено комплекс ігрових технологій для формування активної соціалізації, який слід використовувати на уроках та в позаурочний час.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, ігрові технології, молодший шкільний вік, освітній процес, соціалізація, соціальні навички.

ABSTRACT

Mariia Osadcha. The use of game technologies in the process of socialization of primary school students. Specialty 013 Primary education Taras Shevchenko National University "Chernihiv Collegium". 2023. P. 60.

The qualification work substantiates the importance of personal development in the process of socialization of primary school students. The concept of "socialization" is revealed, the criteria and indicators of the formation of social skills in primary school age are determined. The peculiarities of socialization formation in primary school pupils in the educational process are analyzed. A set of game technologies for the formation of active socialization, which should be used in the classroom and in extracurricular time, has been developed and experimentally tested.

Keywords: game, game activity, game technologies, primary school age, educational process, socialization, social skills.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
1.1. Проблема соціалізації дітей молодшого шкільного віку у науковій літературі.....	8
1.2. Особливості соціалізації молодших школярів в освітньому процесі.....	15
1.3. Ігрові технології як засіб соціалізації в освітньому процесі.....	21
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	34
2.1. Мета та зміст експериментального дослідження.....	34
2.2. Хід та аналіз результатів експериментального дослідження.....	42
Висновки до розділу 2.....	50
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. З народження людина включається у соціальну взаємодію, таким чином збагачує свій досвід спілкування, який з роками накопичує, усвідомлює і переосмислює. Цей досвід засвоюється індивідуально і стає невід'ємною частиною особистості. Завдяки цьому людина набуває своєї надзвичайності, а сам процес такої самореалізації лежить в основі її соціалізації.

Сучасне суспільство зацікавлено в культурній, високоморальній і соціально розвиненій особистості, що не відповідає достатній розробці теоретичних засад її соціалізації в умовах нових соціальних викликів.

У такому разі існує потреба в посиленні соціальної спрямованості змісту виховання, здійснюваного навчальним закладом, що стикається з обмеженим методичним ресурсом застосування традиційних форм і методів його реалізації на практиці. Кардинальне оновлення змісту соціально-педагогічної діяльності у закладах загальної середньої освіти, засноване на компетентнісному підході, потребує домінування інноваційних форм і методів впливу на дітей соціальними педагогами й вчителями початкової школи.

Особливе місце у процесі соціалізації молодших школярів займає саме ігрова діяльність. Задовго до того як гра стала предметом наукових досліджень, вона використовувалась як основний засіб соціалізації. Розвиток ігрової діяльності продуктивно використовувався у вихованні та розвитку дітей протягом всієї історії педагогіки.

Наразі, існує недостатньо досліджений потенціал ігрових технологій в контексті соціально-педагогічного впливу та можливостей формування соціалізації дітей молодшого шкільного віку.

Отже, недостатність і неповнота вивчення даної проблеми в науковій літературі та практиці визначили тему кваліфікаційної роботи. Дану тематику досліджували: Л. Баліка, О. О. Жигайло, Є. І. Ізотова, Т. Кравченко, Ю. В. Куряга, Н. В. Лалак, О. Л. Передерій, А. В. Тадаєва, Г. Шелюк,

Л. Яценко та інші.

Мета дослідження теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання ігрових технологій в процесі соціалізації молодших школярів.

Завдання дослідження:

1. Дослідити проблему соціалізації молодших школярів у науковій літературі.
2. Охарактеризувати особливості соціалізації в освітньому процесі.
3. Проаналізувати та вивчити теоретичні засади ігрових технологій як засобу соціалізації в процесі навчальної діяльності.
4. Провести експериментальне дослідження та перевірити на практиці використання розробленої системи ігрових технологій у процесі соціалізації молодших школярів.

Об’єкт дослідження – процес соціалізації дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – специфіка використання ігрових технологій у процесі соціалізації молодших школярів.

Методи дослідження. *Теоретичними методами були:* аналіз та узагальнення наукової, методичної та соціально-педагогічної літератури; аналіз нормативної бази початкової школи; ознайомлення з існуючими розробками вправ для формування соціалізації дітей.

У ході експериментального дослідження використовувалися наступні *емпіричні методи:* анкетування здобувачів початкової школи; спостереження за соціальними взаємодіями молодших школярів під час ігор; анкетування вчителів початкової школи з метою виявлення стану використання ігрових технологій для соціалізації в освітньому процесі; педагогічний експеримент(констатувальний та формувальний); методи математичної статистики і обробки результатів з метою перевірки результативності впровадження комплексу ігрових вправ для формування активної соціалізації.

Теоретичне значення. Висновки зроблені в ході аналізу наукової та соціально-педагогічної літератури слугуватимуть основою для подальших досліджень у галузі використання ігрових технологій в процесі соціалізації молодших школярів, що розширить наукове уявлення про цю проблематику.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані вчителями для планування та реалізації уроків, які сприяють розвитку соціальних навичок у молодших школярів. Ігрові технології можуть стати ефективним інструментом для розвитку емпатії, співпраці та комунікативних умінь.

Апробація результатів дослідження відбулася в процесі участі в III Всеукраїнських педагогічних читаннях пам'яті О. Я. Савченко “Контексти Творчості Олександри Яківни Савченко. Цілі і цінності початкової школи: реалізація в умовах сьогодення”.

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано 1 тези:

- 1) Осадча М. Р. Застосування ігрових технологій в освітньому процесі для сприяння соціалізації. IV Всеукраїнська студентська наукова конференція «Науковий простір: аналіз, сучасний стан, тренди та перспективи». (м. Івано-Франківськ, 15 грудня 2023 р.)

Експериментальна база. Дослідження відбувалося на базі Чернігівської ЗОШ I–III ступенів № 34 (3-А клас, вчитель Новик Л. П., 3-В клас, вчитель Павленко В. М.). В експерименті брали участь 45 учнів та 15 вчителів початкових класів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Проблема соціалізації дітей молодшого шкільного віку у науковій літературі

Особливого значення для педагогічного розуміння сутності соціалізації дітей набуває вивчення питання виховання дитини як суб'єкта соціалізації. Молодший школяр - це ще не сформований суб'єкт соціалізації; він обмежений у своїй участі в соціальному житті.

Термін "соціалізація" має різне тлумачення серед представників психологічної і педагогічної науки. У іноземних дослідженнях існують два протилежні підходи до розуміння ролі особистості у процесі соціалізації, які відрізняються в уявленні про активність дитини. Перший підхід, висунутий Е. Дюркгеймом та Т. Парсонсом, позначає пасивну позицію дитини, розглядаючи її як суб'єкт-об'єктний учасник у процесі соціалізації. Навпаки, другий підхід, представлений Дж. Мідом, визнає активну участь зростаючої особистості у цьому процесі як суб'єкт-суб'єктний учасник [38, с. 23].

З точки зору соціології існує два підходи до процесу соціалізації (перший – Е. Дюркгейм, Т. Парсонс та їх послідовники, котрі розглядали соціалізацію з позицій суспільства, і другий – Г. Тард і його послідовники, які розглядали соціалізацію з позиції особистості) [55, с. 28].

В. Городяненко концептуалізує соціалізацію як процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот, такі як група, соціальний інститут, соціальна організація. Цей процес відбувається шляхом засвоєння індивідом елементів культури, соціальних норм і

цінностей. Ці аспекти визначають соціально значущі риси особистості [10, с. 23].

О. О. Жигайло висловлює твердження, що соціалізація є історично обумовленим процесом розвитку особистості, включаючи надання та засвоєння індивідом цінностей, норм, установок та зразків поведінки, які є характерними для конкретного суспільства. Його результатом є активне відтворення особистістю набутого соціального досвіду [16, с. 86].

Цікаве визначення соціалізації подає Т. В. Кравченко [23, с. 11] описуючи цей процес як "входження" дитини в суспільство та набуття нею певного соціального досвіду у вигляді знань, цінностей, правил поведінки [23, с. 25].

Загалом, соціалізацію можна розглядати як процес освоєння ролей та очікуваної поведінки відносно сім'ї, оточуючих людей та суспільства.

Також поняття "соціалізація" можна розглядати через призму його ключових ознак [7, с. 45]:

1. Соціалізація - це історично обумовлений процес становлення особистості, що відбувається у діяльності та спілкуванні, і включає формування самосвідомості та активної життєвої позиції.

2. Соціалізація - це процес та результат засвоєння та активного розвитку індивідом соціально-культурного досвіду, трудових навичок, знань, норм, цінностей, традицій, що передаються від покоління до покоління. Це також процес включення індивіда в систему суспільних відносин і формування у нього соціальних якостей.

3. Передача усвідомленого досвіду та навчання різними формами і способами діяльності здійснюються за допомогою виховного середовища.

4. Засобами передачі досвіду є мова і результати людської діяльності, перш за все, знаряддя праці.

5. У процесі соціалізації індивід не просто засвоює соціальні норми і культурні цінності суспільства, але спочатку вважається суб'єктом власного розвитку.

Л. Яценко [58, с. 25] наголошує, що молодший шкільний вік має велике значення для формування особистості. У цей період розвиток особистості відбувається із високою динамікою та супроводжується значущими трансформаціями. Процеси індивідуалізації й соціалізації виявляються особливо інтенсивними і саме цим особистість встановлює свою свідомість, самосвідомість та особистісне самовизначення.

У молодшому шкільному віці відбувається активний розвиток свідомості школяра, його здатність до самопізнання та визначення власних характеристик. Основним аспектом молодшого шкільного віку є зміна соціальної позиції дитини. Дитина починає систематичне навчання, стає частиною шкільного та класного колективу, що призводить до зміни її відносин з дорослими.

Ці зміни розширюють і ускладнюють систему відносин з оточуючим соціальним середовищем, підсилюючи важливість спонтанних процесів соціалізації для особистісного розвитку дитини [58, с. 24].

За даними Ю. В. Куряти [25, с. 18], основні чинники, що впливають на соціалізацію дітей молодшого шкільного віку, можна розділити на дві категорії: суб'єктивні та об'єктивні.

Суб'єктивні чинники включають психологічні особливості зростаючої особистості, які виявляються під час соціальної діяльності у відповідних інституціях соціалізації. Особливу роль в цьому відіграють цінності та світоглядні установки дитини, які повинні відповідати соціальним нормам і прийнятим цінностям.

Об'єктивні чинники включають умови соціалізації на загальнолюдському рівні. Це охоплює широкий масштаб впливу соціальних умов на розвиток особистості [48, с. 35].

Показники успішності соціалізації включають в себе відповідність цінностей та світоглядних установок дитини соціально прийнятному соціуму (соціальний параметр) та тональність вияву внутрішнього стану емоційної

сфери як оцінка власного самопочування під час цього процесу (психологічний параметр) [25, с. 10].

О. Л. Передерій [39, с. 37] визначає ключові умови успішної соціалізації дитини, серед яких автор відзначає:

1. Стан психічного здоров'я дітей: здоров'я психіки визначає успішність адаптації дитини до соціального середовища.

2. Наявність емоційно-комфортної атмосфери в класі: забезпечення позитивного емоційного середовища сприяє ефективній соціалізації дитини та формуванню позитивних відносин у колективі.

3. Створення сприятливих умов для протікання процесу соціалізації: це включає забезпечення психологічного комфорту в колективі, що сприяє успішній адаптації та взаємодії з оточуючим середовищем.

4. Тісна взаємодія педагогів і батьків: співпраця між педагогами та батьками є важливим фактором для успішної соціалізації, оскільки обидві сторони впливають на формування особистості дитини.

5. Організація психолого-педагогічного моніторингу: постійний аналіз динаміки здоров'я, виховання і розвитку дітей сприяє ефективності процесу соціалізації.

6. Побудова відносин партнерського співробітництва: взаємодія між учасниками освітнього процесу на основі партнерства сприяє покращенню соціально-орієнтованого виховання дітей.

А. В. Тадаєва [50, с. 527] акцентує увагу на медіасоціалізації, яка визначається як вплив медіа на формування соціального досвіду та ідентичності особистості. Цей процес є особливо непередбаченим для підростаючого покоління, яке стає найменш захищеним від негативних впливів медіа. У молодшому шкільному віці дитина природно взаємодіє із соціумом в умовах інформаційного суспільства. Високий рівень адаптаційних здібностей і вроджена цікавість до нового, поєднані з відсутністю значущого соціального досвіду, роблять це покоління особливо вразливим до медіаманіпуляції свідомістю молодшого школяра.

Брегедда А. Ю., Бовтрук А. П., Дворецька Г. В. у своїй роботі виділяють три стадії соціалізації [4, с. 27]:

1. Імітація:

На цьому етапі діти копіюють поведінку дорослих без глибокого розуміння її. Їхня наочна імітація може включати не тільки конкретні дії, але і слова, вираз обличчя та інші аспекти поведінки дорослих. Це допомагає дитині в освоєнні базових навичок і норм, які є важливими для суспільства.

2. Рольові ігри:

На цьому етапі діти починають виконувати ролі дорослих у виграші. Це дає їм можливість "приміряти" ролі до себе, відчувати їх та навчатися різним аспектам соціальної взаємодії. Вони навчаються надавати своїм думкам і діям значення, схоже на те, яке мають дорослі.

3. Колективні ігри:

На останньому етапі діти, крім розуміння очікувань окремих людей, додають групові очікування. Вони вчаться співпрацювати, розуміти групові динаміки та взаємовідносини. Це сприяє розвитку соціальних навичок, відповідальності та взаєморозуміння в групових ситуаціях.

Теорія Е. Еріксона в американській соціології подає періодизацію соціального розвитку, визначаючи основні етапи в житті людини. Для молодшого шкільного віку ця теорія виділяє етап працелюбства.

На цьому етапі діти вчаться виконувати індивідуальні завдання, такі як читання, і розвивають навички спільної діяльності в групі, беручи участь у колективних заходах класу. Вони починають формувати відносини з учителем та іншими однолітками. Також вони виявляють інтерес до різних ролей, таких як пожежник, льотчик, лікар.

За словами Е. Еріксона, на цьому етапі основним є розвиток впевненості в собі та компетентності, оскільки саме в цей період діти починають засвоювати і відтворювати справжні ролі дорослих. Якщо дитина не подолає цю кризу, вона може відчувати себе неповноцінною [30, с. 18].

Життєві цикли пов'язані із зміною соціальних ролей, отриманням нового статусу, відмовою від попередніх звичок та зв'язків. Ці переходи вимагають від людини навчання, що складається з двох взаємопов'язаних етапів: десоціалізації (відмова від старого) та ресоціалізації (засвоєння нового).

Є. І. Ізотова[18, с. 27] визначає вік 7 років як черговий кризовий період у формуванні та становленні особистості. Вступ до школи не лише породжує потребу у визнанні та пізнанні, але й сприяє розвитку відчуття особистості та соціальної зрілості. Цей період відзначається не тільки навчанням і засвоєнням нових знань, але й зміною соціальної ролі та позиції дитини всередині сімейних відносин, де вона стає учнем.

Загалом, цей підхід допомагає формувати особистість дитини, розвиваючи її соціальні компетенції та адаптаційні навички в суспільстві. Такий підхід може бути важливим для педагогів і батьків у розвитку дітей та підготовці їх до ефективної участі в соціальному житті.

Важливим аспектом є те, що в цей період дитина приймає нову соціальну роль і позицію, яка вимагає від неї відповідальності та виконання необхідних функцій даної ролі. Це означає входження у нову соціальну дійсність шкільного середовища та адаптацію до нових вимог та очікувань [1, с. 28].

У цей період також відбувається засвоєння норм поведінки, визначених суспільством. Дитина, поступово засвоюючи ці норми, може перетворити їх на свої власні внутрішні вимоги до самої себе. Цей процес сприяє формуванню внутрішньої системи цінностей та саморегуляції, що є важливими аспектами розвитку особистості.

Враховуючи погляди М. Забродцького, можна виділити такий комплекс педагогічних умов, що сприяють соціалізації особистості молодшого школяра [17, с. 30]:

1. Залучення молодшого школяра до різних видів діяльності.

2. Розробка та обґрунтування авторської програми соціалізації молодшого школяра.

3. Діагностичне забезпечення процесу соціалізації молодшого школяра.

Ефективність процесу соціалізації особистості молодшого школяра визначається діагностичним забезпеченням даного процесу у взаємодії з однолітками.

С. Я. Литвиненко [25, с. 140] до базових умов успішності соціалізації дитини включає:

1. Стан психічного здоров'я дітей:

- Забезпечення психічного благополуччя дітей, виявлення та вчасна корекція можливих психічних труднощів.

- Систематичний моніторинг психічного стану дітей та надання їм необхідної психологічної підтримки.

2. Наявність емоційно-комфортної атмосфери у класі:

- Створення позитивного середовища, що сприяє розвитку емоційного комфорту учнів.

- Розвиток емпатії та взаєморозуміння серед учнів і вчителів.

3. Створення сприятливих умов для протікання процесу соціалізації дитини:

- Організація групових та індивідуальних заходів, спрямованих на розвиток соціальних навичок та взаємодії.

- Забезпечення можливостей для спільної діяльності, спілкування та взаємодії між учнями.

- Розробка та впровадження педагогічних стратегій, спрямованих на підтримку соціальної інтеграції.

4. Забезпечення психологічного комфорту в колективі:

- Формування позитивної класної динаміки та взаємовідносин.

- Активна участь педагогів у вирішенні конфліктних ситуацій та підтримці психологічного благополуччя учнів.

- Забезпечення взаєморозуміння та відчуття підтримки серед учасників освітнього процесу.

Ці умови сприяють успішній соціалізації дитини, сприяючи розвитку її соціальних компетентностей та взаємодії в колективі.

Отже, підсумовуючи вище сказане зазначимо, що тлумачення понять соціалізації дуже різні, але слід виділити основне. Соціалізація – це процес розвитку особистості, набуття індивідом соціально-культурного досвіду у процесі спілкування, включення в систему формування соціальних навичок і суспільних відносин.

Саме молодший шкільний вік є сприятливим періодом соціалізації, бо це супроводжується освоєнням дитини нових соціальних ролей та набуттям певного соціального досвіду в суспільстві, формуванням активної життєвої позиції.

1.2. Особливості соціалізації молодших школярів в освітньому процесі

Включення дитини у нове соціальне оточення шляхом освоєння цінностей, знань та навичок, які дозволяють їй успішно функціонувати у суспільстві, є необхідною складовою соціалізації учнів початкових класів в рамках Концепції Нової української школи (далі – НУШ) [35, с. 11]. При адаптації учня до нових умов навчальної діяльності важливо враховувати не лише його вікові та індивідуальні особливості, але й підтримку його психічних та пізнавальних процесів, творчого та інтелектуального потенціалу, а також увагу до системи його цінностей та інтересів.

Автори Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник [35, с. 12] припускають, що орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, принцип дитиноцентризму та сучасне освітнє середовище сприятимуть кращій адаптації учнів початкових класів до навчальної діяльності.

Особливості Концепції НУШ передбачають використання новітніх методик, що робить її відмінною від попередніх за такими характеристиками [58]:

А. Інтегроване навчання. Підхід до освіти, в якому акцент робиться на загальній картині світу, а не на розділенні на окремі дисципліни. Предметні межі стираються, коли вчителі сприяють встановленню зв'язків між різними навчальними дисциплінами та підтримуються на знаннях та навичках з різних галузей. Інтегроване навчання сприяє формуванню цілісної картини світу учня, що допомагає використовувати отримані ідеї та навички в реальних життєвих ситуаціях.

В. Сприяння розвитку критичного мислення та вирішенню проблем є важливою складовою освітнього процесу. Особа, яка володіє критичним мисленням, може ефективно виділяти необхідну інформацію, ставити адекватні питання, висловлювати власну точку зору та оцінювати достовірність надходженої інформації. Зокрема, ефективне використання технології "Читання і письмо для розвитку критичного мислення" сприяє цьому процесові. Ця техніка розпочинається з обробки інформації і завершується прийняттям рішень. Структура уроку включає три основні частини: постановку завдань, аналіз та підбиття підсумків чи рефлексії. Впровадження стратегій критичного мислення, таких як мозкові атаки, групування, кубування і інші, сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу. Вчителі використовують Таксономію Блума для постановки цілей під час підготовки до уроку, охоплюючи когнітивні, афективні та психомоторні аспекти.

С. Організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо) та Daily 3 (Математика) представляють собою структури, які застосовуються для навчання дітей самостійності в області читання, письма та математики, забезпечуючи вчителю можливість індивідуальної та групової роботи з учнями. Система Daily 5 передбачає щоденне використання п'яти процесів: читання, письмо для себе, читання для когось, робота зі словами та слухання.

З свого боку, система Daily 3 фокусується на вивченні математики у форматі групової, індивідуальної та інтегрованої роботи з математичним письмом. Цей діяльнісний підхід передбачає взаємодовіру між учнем та вчителем, сприяє створенню здорового класового середовища на основі спільноти, розвиває відповідальність та інтелект, а також надає учням вибір для мотивації. Протягом дня діти працюють у групах, виконуючи завдання, що були заплановані вчителем або обрані самими учнями, протягом визначеного часу (10-15 хвилин). Для різних видів діяльності в класі відведені конкретні місця. Під час перерви діти переходять від одного навчального блоку до іншого, що надає можливість для фізичного та інтелектуального відпочинку.

D. Ранкові зустрічі в класі представляють собою ефективну практику, спрямовану на розвиток різноманітних навичок у дітей, зокрема навичок спілкування та академічних та соціальних умінь. Ця практика також сприяє створенню позитивного настрою та сприяє позитивній поведінці в класі. Групові заняття мають за мету об'єднання групи, дозволяючи кожному члену приєднатися до спільних розваг, таких як спів, гра в ігри та інші активності. Серед таких вправ важливі ігри, які не заохочують конкуренцію, а також завдання з кооперативним підходом. Групові завдання повинні бути структурованими і включати завдання, пов'язані з навчальною програмою. Інтелектуальні ігри і завдання спрямовані на розвиток етичних і моральних почуттів серед учнів, сприяючи повноцінному розвитку особистості. Такий підхід не лише розвиває інтелектуальні здібності, але й сприяє формуванню позитивного соціального середовища в класі.

Соціалізація є двобічним процесом, у якому індивід вивчає соціальний досвід, інтегруючись у соціальне середовище, в систему наявних зв'язків, а з іншого боку - активно відтворює ці зв'язки, реалізуючи себе як особистість.

Соціалізована особистість не тільки пристосовується до оточуючого середовища, але також вчиться сприймати світ, взаємодіяти з ним, здобувати позицію суб'єкта соціального життя. Цей процес відбувається в рамках засвоєння норм і цінностей суспільства, що відбувається в процесі реалізації

власної активності та саморозвитку. Умови сприяння соціалізації особистості молодшого школяра визначаються як умови, що є достатніми для ефективного розвитку процесу соціалізації у загальноосвітній школі. Ця достатність базується на результативності досліджень і експериментальної роботи. Отримані дані свідчать про успішність процесу соціалізації та дозволяють зробити висновок про відповідність запропонованим умовам [8, с. 45].

Молодший шкільний вік, охоплюючи віковий період від 6-7 до 10-11 років, визначається найважливішою подією у житті дитини - її вступом до школи. Цей етап є результатом первинної соціалізації (дошкільний вік) і становить важливий рівень розвитку психіки, який створює передумови для подальшого соціального розвитку. На молодшому шкільному етапі формуються ключові психологічні структури суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності, що забезпечують ефективність навчального процесу [38, с. 27].

Під чутливим керівництвом учителя початкової школи діти починають засвоювати зміст основних форм людської культури, таких як наука, мистецтво, мораль. Вони навчаються діяти відповідно до традицій і нових соціальних очікувань, введених суспільством. Тим самим, на цьому етапі дитина вперше усвідомлює відносини між собою і оточуючими, виробляє навички розуміння соціальних мотивацій поведінки, етичних оцінок, а також важливість конфліктних ситуацій. Такий підхід дозволяє дитині поступово входити у свідому фазу формування власної особистості [44, с. 20].

На думку Л. Баліка, Г. Шелюк [25, с. 138] для успішної соціалізації учнів молодшого шкільного віку необхідна цілісна система, яка надає реальний зміст, форми, засоби та методи формування соціалізованої особистості. Головним керівником цього процесу в школі залишається вчитель, який виступає поведарем, зразком дорослої особистості та авторитетом. Його завданням є вирішення психолого-педагогічних проблем учнів під час навчання [18, с. 23].

Це особливо важливо на початковому етапі навчання, оскільки позиція, яку займає дитина, визначає основи його подальшого ставлення до процесу засвоєння знань і багато в чому визначає соціальний стан у дитячому колективі.

Також важливо охарактеризувати показники соціалізації особистості молодшого школяра, зокрема когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-творчий аспекти.

Когнітивний аспект включає в себе формування цілісної картини світу у молодшого школяра. Наявність у дитини повноцінної картини світу, відповідної її віку, з точки зору змісту і принципів побудови, є важливим критерієм успішної соціалізації. Картина світобудови визначається як система уявлень про складові частини, організацію та функціонування навколишнього світу, а також про свою роль і місце в ньому. За словами Л. М. Фенчак [53, с. 43], наявність цілісної картини світу надає дитині можливість ефективно взаємодіяти з оточуючими, використовуючи діалог, культурні методи пізнання і впливу на реальність на основі цінностей культури.

Такі аспекти соціалізації сприяють не лише розвитку пізнавальних навичок у дитини, але і формуванню її активної позиції у взаємодії з навколишнім середовищем.

У психології, картина світу молодшого школяра є центрованою на "Я", з основою, що складається з подій особистого життя. Важливим когнітивним показником є наявність знань і навичок у сфері соціальних відносин для успішного функціонування у соціумі. Формування вміння організовувати соціальні відносини є ключовим для соціалізації дитини.

У регулюванні поведінки молодшого школяра велике значення мають правила. Дотримуючись їх, дитина вчиться співвідносити свої дії з об'єктивними вимогами, що містяться в них. Правила служать дитині орієнтиром у виборі дій та оцінці поведінки однолітків. Дослідження психологів і педагогів підтверджують, що ознайомлення з правилами сприяє

формуванню слухняності, дисципліни, доброзичливих відносин та культури поведінки [40, с. 33].

Зауважимо, що існує розрив між знаннями, які мають діти, і їх реальною поведінкою, що свідчить про формальне засвоєння правил. В цьому контексті важливо ставити питання про виховання свідомого ставлення до правил поведінки, включаючи знання правил, розуміння їх справедливості, усвідомлення моральної цінності та особистісної значущості для себе і для оточуючих, а також відповідність дій відомим правилам та саморегуляцію поведінки.

Особливе місце серед особистісних якостей займають гуманістичні цінності, такі як доброта, милосердя, патріотизм, працелюбність, щирість, вірність, щедрість тощо. Ці якості необхідні для того, щоб дитина навчилася жити в суспільстві за законами гуманізму та відповідним правилам, тобто узгоджувати власні потреби з прагненнями та потребами оточуючих, ставитися до людини як до найбільшої цінності на Землі [1, с. 65].

Необхідність особливої уваги до виховання гуманістичних та моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку пояснюється тим, що вони є необхідною умовою залучення дитини до соціума. Гуманістичні цінності допомагають оволодіти нормами і правилами взаємодії з суспільством, що є формуванням соціалізації. Таким чином, виховання на засадах гуманізму сприяє легшому входженню дитини в світ соціально-культурному досвіду та спрощує її трудове, розумове та естетичне виховання.

Отже, у освітньому процесі для сприяння соціалізації використовують такі новітні методики як інтегроване навчання, також використовується стратегія критичного мислення, організаційні системи Daily 5 та Daily 3 і обов'язково впроваджуються ранкові зустрічі, що сприяє формуванню позитивного соціального середовища в класі, а відтак формування належного відношення в суспільстві.

Головним орієнтиром концепції НУШ є всебічний розвиток, виховання та соціалізації особистості, яка усвідомлює себе громадянином України вміє жити в суспільстві будувати цивілізовані стосунки з природою та оточуючими, прагне до самореалізації.

1.3. Ігрові технології як засіб соціалізації молодших школярів в освітньому процесі

Ігрова діяльність виступає одним із активних засобів соціалізації особистості молодшого школяра, як визначено Л. С. Виготським. Він підкреслив, що гра є рівнем "внутрішньої соціалізації дитини та засобом засвоєння соціальних норм" [44, с. 27].

Ігрова діяльність охоплює всі аспекти життєдіяльності, включаючи навчання, особистісний розвиток, сімейні відносини та трудову діяльність. Використання гри у різних формах дозволяє дитині свідомо сприймати себе як особистість, самостійно виражати власні інтереси та уподобання.

Наукові дослідження, проведені такими вченими, як О. С. Дейч, С. М. Карпова, Л. Т. Лисюк, Д. І. Фельдштейн і інші, підтверджують, що гра є ключовою для морально-етичного розвитку дитини. Це середовище дозволяє розвивати норми поведінки, допомагає включатися в громадські відносини та засвоювати систему соціального взаємодії. Набуваючи конкретних норм поведінки під час гри, дитина взаємодіє з уявними ситуаціями та відіграє ролі дорослих, що сприяє формуванню її соціальних навичок [41, с. 110].

Виокремлені функції гри, які пропонує О. С. Дейч, роблять гру особливо цінним інструментом у формуванні культури поведінки молодших школярів. На наш погляд, особливо цінним є те, що усі учасники гри постійно взаємодіють, спілкуються і поступово накопичують соціальний досвід поведінки [55, с. 7].

Ігри виконують такі функції [2, с. 24]:

1. Моделююча функція: гра дозволяє дітям ознайомлюватися з різними видами діяльності та стосунками між людьми, що сприяє формуванню їхнього уявлення про соціальний світ.

2. Інформуюча функція: гра передбачає ознайомлення дітей з правилами і нормами поведінки, сприяє формуванню моральних якостей особистості.

3. Формуюча функція: у процесі гри діти накопичують досвід культурної поведінки, що сприяє формуванню їхньої культурної компетентності.

4. Корегуюча функція: гра дозволяє виявити рівень сформованості культури поведінки молодших школярів та виявити недоліки, що може бути корисним для вчителя при подальшому плануванні виховної роботи.

5. Стимулююча функція: гра створює емоційний тон спілкування, що допомагає зробити навчання і соціалізацію більш зацікавлюючими та ефективними для дітей.

Враховуючи визначні функції, можна стверджувати, що та ігрова діяльність мають величезний потенціал щодо розв'язання проблеми формування культури поведінки учнів початкових класів. А це, в свою чергу, сприятиме успішній соціалізації.

Дослідження сучасних психологів, таких як Л. О. Коч, В. О. Лабунська та інші, розглядають різні аспекти соціалізації, зосереджуючись на функціонально-рольових, емоційно-оцінних та особистісно-змістових аспектах відносин під час взаємодії з однолітками та дорослими.

Ігрові технології в процесі навчання відіграють важливу роль у соціалізації учнів та розвитку їхніх комунікативних навичок. Тут можна виділити способи, які пояснюють, як ігрові технології можуть бути використані як засіб соціалізації в навчальній діяльності [5, с. 22]:

1. Групова взаємодія:

- Мультиплеєрні ігри: Використання мультиплеєрних ігор сприяє розвитку комунікативних навичок через взаємодію з іншими учасниками гри.

Гравці повинні співпрацювати, вирішувати завдання та взаємодіяти для досягнення спільних цілей.

2. Спільне рішення завдань:

- Ігрові симуляції: Використання симуляцій, де студенти можуть взаємодіяти в імітованому середовищі, дозволяє їм разом приймати рішення, вирішувати проблеми та вчитися взаємодіяти в групі.

3. Розвиток комунікативних навичок:

- Віртуальні комунікативні середовища: Використання віртуальних світів та чатів в іграх може допомогти студентам розвивати писемні та усні навички комунікації.

4. Культурна соціалізація:

- Ігри з культурною складовою: Гри, які включають в себе культурні аспекти, можуть допомагати студентам краще розуміти інші культури та сприяти їхній соціалізації в багатокультурному оточенні.

5. Розвиток лідерських навичок:

- Ігри з елементами керівництва: В іграх, де гравці можуть брати на себе ролі лідерів групи, студенти можуть вчитися вести, координувати та мотивувати інших.

6. Соціальне включення:

- Ігри для сприяння включеності: В ігрових сценаріях можна враховувати різні ролі та завдання, сприяючи включеності студентів з різними здібностями та інтересами.

Загальна ідея полягає в тому, що ігрові технології можуть створити цікаві та збагачуючі можливості для соціалізації учнів, вдосконалення їхніх комунікативних навичок та розвитку спільної роботи у групах.

Гра в цьому контексті виступає як ефективний інструмент, дозволяючи молодшому школяреві спостерігати за своїми власними діями під час імітації ролей. У грі дитина може одночасно бути собою та відтворювати образ іншої особи. Виступаючи в ролі іншої людини, вона отримує можливість

об'єктивно оцінити свою поведінку. Цей процес дозволяє дитині контролювати свою поведінку та надавати їй об'єктивну оцінку [23, с.80].

Учні початкових класів, завдяки грі, не лише порівнюють свою поведінку з встановленою нормою, але й активно конструюють власні норми, що тісно пов'язані з розвитком саморегуляції поведінки. Аналізуючи особливості своїх вихованців, вчителі визначають ряд важливих рис, що визначають їхню особистість та впливають на процес соціалізації. Серед цих рис можна виділити [11, с. 14]:

1. Емоційність та гостре сприйняття зовнішніх впливів: деякі учні можуть бути більш емоційними та чутливими до навколишнього середовища, що впливає на їхні реакції та адаптацію.

2. Постійне наслідування й копіювання інших: деякі учні можуть проявляти тенденцію наслідувати та копіювати поведінку інших, що може впливати на їхню соціальну адаптацію та ідентичність.

3. Величезна довіра дорослим: деякі учні можуть виявляти велику довіру до вчителів, вірячи в їхні знання, доброту та справедливість.

4. Позитивне ставлення до школи: учні, які виявляють позитивне ставлення до навчання та школи загалом, можуть активніше взаємодіяти з оточуючими та легше адаптуватися.

5. Бажання бути хорошим учнем і отримати похвалу педагога: деякі учні можуть відчувати мотивацію бути успішними та отримувати позитивне визнання від вчителів.

Взаємодія вчителя з учнем не тільки на уроках, але і в позакласній діяльності, використання ігрових технологій та створення умов для активної, творчої участі кожного вихованця можуть значно підвищити ефективність процесу соціалізації та сприяти розвитку кожної особистості. Гра - одна з головних та найдавніших форм естетичної діяльності, яка як правило, її учасникам та глядачам доставляє естетичну насолоду, задоволення, радість. Так, ще в первісному суспільстві допомогою гри зображували війну, полювання, землеробські та рибальські роботи, а також переживання дикунів,

пов'язаних зі смертю поранених товаришів. Також ігри пов'язували з різними видами мистецтва. Стародавні люди, граючи як діти, танцювали, співали пісні та виконували елементи драматичного та образотворчого мистецтва. Часом таким іграм приписували магічні події. Таким чином, людська гра виникає як діяльність, що відокремилася від трудової діяльності та є відтворення людських процесів. Саме так і з'являється гра, являючи собою основу майбутньої образотворчої діяльності [24, с. 50].

Ігри дітей вирізнялися своєю специфікою. Це зв'язано з тим що дитинство існує певний час, про який можна говорити лише в тому випадку, коли виключається можливість безпосереднього включення дітей у трудову діяльність дорослих. Дедалі більше вимог ставляться людському дитинству, що представляє собою головний етап підготовки дитини до майбутнього дорослого життя. Тому, чим вищий рівень розвитку суспільства, тим важчий період підготовки дітей до дорослого життя.

В результаті історичного розвитку суспільства та змін соціальної ролі дитини в системі суспільних відносин, виникає гра, яка соціальна за своїм походженням, оскільки поряд з розвитком довільної поведінки в ній щохвилини відбувається відмова дитини від швидкоплинних бажань на користь виконання взятої на себе ролі [16, с. 56].

Варто зазначити, що гра не може виникати інстинктивно та несвідомо, вона формується у процесі виховання. Найважливішою умовою гри є те, що вона сама формується під контролем дорослих. Тут поняття «гра» має інший сенс: гра набір предметів або програм, призначених для виду осмисленої непродуктивної діяльності. У процесі взаємодії дитини з навколишнім світом, обов'язково під контролем дорослих, не одразу, а на певному етапі розвитку цієї взаємодії, і виникає справжня дитяча гра.

Гра є одним з основних видів діяльності дітей. У будь-якому віці гра є домінуючою діяльністю, необхідною умовою загального розвитку дітей, одним з основних засобів виховання і навчання дітей. У процесі гри створюються сприятливі умови для формування, розвитку та вдосконалення

психологічного процесу дітей та формування особистості. Ігри урізноманітнюють навчальний процес, наповняють життя учнів радісними переживаннями, збагатять їх емоції, створять радість успіху та гарний настрій [56, 110].

Гра особливо важлива у житті дітей початкової школи. Гра - засіб пізнання, діти через гру дізнаються навколишній світ, готує їх до навчання та праці.

Дидактичні ігри можуть бути [30, с. 15]:

- сенсорні;
- словесні;
- ігри з ознайомлення з природою;
- з формування математичних уявлень.
- ігри з матеріалом:
- ігри з іграшками;
- настільно-друкарські ігри;
- псевдо сюжетні ігри.

За допомогою гри дитина може дізнаватися багато нового та цікавого, наприклад, вивчає кольори, форму і властивості предметів та матеріалів, вивчає рослинний світ, тваринний світ і т. д. Завдяки грі у дітей молодшого шкільного віку формуються різні вміння, як спостерігати, порівнювати та співвідносити, виявляються смаки та запити.

Ігрові технології як засіб соціалізації в освітньому процесі супроводжується:

1) розвитком спільних інтересів: ігрові технології дозволяють дітям об'єднуватися навколо спільних ігор та завдань, що сприяє розвитку спільних інтересів та взаєморозуміння між учнями;

2) співпраця та комунікація: під час гри діти навчаються співпрацювати, обговорювати стратегії, вирішувати конфлікти, що сприяє розвитку їхніх комунікативних навичок;

3) відчуття суспільства: ігрові технології можуть відобразити різні аспекти суспільства та культури, розвиваючи в дітей культурну компетентність і розуміння різноманітності;

4) емпатія та співчуття: граючи в різні ролі або вирішуючи емоційно насичені ситуації в іграх, діти розвивають емпатію та співчуття до інших;

5) креативність та розвиток особистості: ігри дозволяють дітям виражати свою креативність, вирішувати завдання, виявляти і розвивати свої сильні сторони.[53, с. 34].

Якщо розглядати дидактичну гру як метод навчання, то можна виділити ряд можливостей, які вона містить [35, с. 61]:

- включає розумові процеси;
- активізує інтерес та уважність;
- виробляє здібності;
- вводить дітей у життєві ситуації;
- навчає дітей все робити за правилами, формує допитливість;
- закріплює знання, вміння.

Якщо дитина освоїть теорію, навчиться узагальнювати, то в неї виникне власна позиція по проблемі. Ця можливість дозволяє творчо підходити до проблеми, підвищується інтерес до виконуваної роботи. Підвищується теоретичний рівень матеріалу та формування пізнавальної незалежності дітей розглядають як залежні один від одного і що впливають одна на одну педагогічних проблем [22, с. 28].

Під час вивчення з дітьми нового матеріалу, вчитель має підготувати навчальний та пізнавальний матеріал, який має бути представлений дітям у ігровій формі. Новий навчальний матеріал, спрямований на те, щоб познайомити дітей із новою темою, яку необхідно вивчити, а так само і з наступною грою. Дітям перед грою знадобиться вивчена тема, тобто. інформація щодо неї, педагог повинен пояснити хлопцям, що гра не вийде, якщо вони не зрозуміють теми. Підбиваючи підсумок, вище сказаному, дитина, отримавши нові знання повинна застосовувати їх у грі [31, с. 414].

Сучасна навчальна література пропонує досить розгорнуту класифікацію ігор. Усі класифікації ігор є умовними. Існує багато класифікацій ігор, деякі з них я перерахую та охарактеризую в даному підпункті роботи.

Так, німецький педагог Ф. Фребель усі ігри дітей ділив на [52, с. 7]:

- «корисні» (сюжетно-рольові ігри);
- «витончені» (конструктивні, будівельні ігри);
- ігри «внутрішньої правди» (дидактичні з правилами).

Швейцарський учений К. Гросс запропонував свій підхід до класифікації ігор. За педагогічним значенням він виділяв [20, с. 36]:

- ігри рухливі (ігри з рухами, спеціально створені народною чи науковою педагогікою для вирішення певних завдань виховання та навчання);
- розумові;
- сенсорні;
- ігри для вправи спеціальних функцій (ігри-вправи з метою вдосконалення інстинктів: сімейні, ігри в «Полювання», ігри догляду тощо);
- ігри традиційних функцій (що розвивають свободу);

Відомий швейцарський психолог Ж. Піаже класифікував ігри на три класи [40, с. 75]:

- ігри-вправи;
- символічні ігри;
- ігри з правилами;

Дослідники в галузі дитячої психології та педагогіки виділяли дві великі групи дитячих ігор [15, с. 77]:

✓ Творчі ігри. Вони не мають заданого змісту та відкритих правил, «створять» самі діти (сюжетні, сюжетно-рольові, рольові, ігри-драматизації, будівельні ігри);

- ✓ Ігри з правилами (рухливі ігри, дидактичні ігри).

Згідно з однією з найпоширеніших педагогічних класифікацій ігор пропонується класифікувати ігри за зовнішніми та по внутрішнім ознакам [19, с. 54]:

Класифікація ігор за зовнішніми ознаками

1. За змістом[43, с. 14]:
 - ❖ ігри з правилами - спортивні, рухливі, інтелектуальні, будівельні та технічні, музичні, корекційні, жартівливі, ритуально-обрядові тощо;
 - ❖ «вільні» ігри – за сферами життя: військові, весільні, художні, професійні та ін.;
2. За формою: ігри-танці, пісні, театралізації, ігри-свята та обряди, ігрові тренінги та вправи, ігрові тести та анкети, змагання, конкурси, розіграші тощо;
3. За призначенням – позаутилітарні та ділові;
4. За місцем проведення: застільні та настільні, ігри на естраді, на відкритому майданчику, у природі тощо.
5. За складом та кількістю учасників [22, с. 15]:
 - ❖ для хлопчиків, для дівчаток та для змішаного складу учасників;
 - ❖ для учасників різного віку;
 - ❖ індивідуальні, парні, групові, командні та масові.
6. За рівнем регулювання, управління: будь-ким організовані та стихійні.
7. За наявності інвентарю:
 - ❖ з предметами та без предметів;
 - ❖ комп'ютерні;
 - ❖ ігри-автомати тощо.

Класифікація за внутрішніми ознаками[34, с. 25].

Під внутрішніми ознаками розуміються вміння людини та її психічні функції, які задіяні у грі, а також наявність імпровізації, ризику, інтенсивності поведінки у грі.

Фізичні та психологічні ігри та тренінги[46, с. 26]:

- рухові (спортивні, рухливі, моторні);

➤ екстатичні, експромтні (ігри-танці, екстремальні забави, а також дитячі інтелектуальні екстатичні ігри – ворожіння, «виклики чортиків» тощо);

➤ звільняючі ігри – пантомімічні, гумористичні ігри, фокуси та трюки, ігри випадкового виграшу);

➤ терапевтичні;

Інтелектуально-творчі ігри [22, с. 27]:

➤ предметні забави;

➤ сюжетно-інтелектуальні ігри;

➤ дидактичні;

➤ будівельні, трудові, технічні;

➤ електронні, комп'ютерні, ігри-автомати;

➤ ігрові методи навчання.

Соціальні ігри[21, с. 27-28]:

➤ творчі сюжетно-рольові (наслідувальні, ігри-драматизації, ігри-мрії). Найбільш поширені сюжети – творчі (будівництво, створення), пошукові (відкриття), професійні, військові, пов'язані з мистецтвом (кіностудія, цирк, театр), етнічні, казкові, фантастичні (за мотивами фільмів та книг);

➤ ділові ігри.

Комплексні ігри (колективно-творча діяльність, метод тривалої гри).

Класифікація ігор із соціальної орієнтації:

➤ ігри позитивного статусу;

➤ негативного статусу.

Спроба класифікувати всю різноманітність ігор людини здійснено Любченко О. Автор виділяє чотири типи ігор[48, с. 27-28]:

★ з правилами;

★ «без правил»;

★ сюжетно-рольові;

★ імпровізовані;

Для вирішення поставлених цілей та завдань на уроках та у позаурочний час використовуються наступні ігри[39, с. 25-27]:

- дидактичні;
- сюжетні;
- рольові;
- театралізовані;
- рухливі;
- конструктивні.

Ігрові технології навчання включають різноманітні педагогічні ігри. Педагогічні ігри - це ігри, що мають конкретну освітню мету та відповідний їй педагогічний результат. Педагогічні ігри різноманітні та різняться залежно від [19, с. 15]:

- дидактичного змісту;
- організаційної структури;
- вікових можливостей дітей;
- специфіки змісту.

Ігри, що використовуються в рамках ігрового методу навчання, класифікуються за видом педагогічного впливу на учнів та на ті, що виконують певні функції [22]:

1. Дидактичні ігри - один із засобів пізнавальної діяльності школяра із порушенням інтелекту. Дидактичні ігри розвивають спостережливість, увага, пам'ять, мислення, мова, підвищують ефективність навчання.

2. У сюжетно-рольових іграх діти за допомогою взятих на себе ролей відтворюють життя дорослих людей, їх взаємини, їхню діяльність.

У ході гри учень пізнає світ та засвоює суспільний досвід. Виховується прагнення до вчення, вміння та бажання працювати, а також моральні якості, збагачується мовний запас.

3. Театралізовані ігри - це різновид сюжетно-рольових ігор, однак вони розвиваються за заздалегідь підготовленим сценарієм, в основі якого - зміст казки, оповідання.

4. Рухливі ігри є засобом корекції моторних порушень, більшість дітей мають рухові порушення.

5. Для дітей із порушенням інтелекту конструктивні ігри служать засобом розвитку сприйняття форми, обсягу, розмірів різних предметів. У ході конструктивних ігор хлопців розвивається просторова орієнтація, і навіть маленька моторика.

Гра – поняття багатогранне. Гра зараз встає в дію самих нагальних потреб людини. Без неї неможливий нормальний розвиток мозку та тіла. Зрозуміти природу гри, її різноманітний виховний потенціал – це зрозуміти природу щасливого дитинства. Дитячі ігри виховують та розвивають у дитині все, що складає багатство людської особистості.

Отже, ігрові технології в навчанні сприяють покращенню мотивації до навчання та позитивному ставленню до школи. Вони роблять процес навчання більш цікавим і захопливим. Сприяють формуванню комплексної освіти, включаючи когнітивний, емоційний, соціальний та моральний аспекти. Виступають як важливий засіб соціалізації особистості школяра, сприяючи розвитку різноманітних навичок та цінностей, необхідних для успішного взаємодії у шкільному та соціальному середовищі.

Висновки до розділу 1

Термін "соціалізація" має різні тлумачення серед представників психологічної і педагогічної науки. У іноземних дослідженнях спостерігаються два протилежні підходи до розуміння ролі особистості у процесі соціалізації, які різняться у сприйнятті активності дитини.

Соціалізація - це історично обумовлений процес становлення особистості, що відбувається у діяльності та спілкуванні, і включає формування самосвідомості та активної життєвої позиції, також соціалізація - це процес та результат засвоєння та активного розвитку індивідом соціально-культурного досвіду, трудових навичок, знань, норм, цінностей, традицій, що передаються від покоління до покоління. Це також процес включення індивіда в систему суспільних відносин і формування у нього соціальних якостей.

На сьогодні включення дитини в нове соціальне оточення шляхом освоєння цінностей, знань та навичок, дозволяють їй успішно функціонувати у суспільстві і є необхідною складовою соціалізації учнів початкових класів в рамках Концепції Нової української школи. Під час адаптації учня до нових умов навчальної діяльності важливо враховувати не лише його вікові та індивідуальні особливості, але й підтримку його психічних та пізнавальних процесів, творчого та інтелектуального потенціалу, а також звертати увагу до системи його цінностей та інтересів.

Важливу роль для соціалізації учнів початкових класів відіграє ігрова діяльність, що охоплює всі аспекти життєдіяльності, включаючи навчання, особистісний розвиток, сімейні відносини та трудову діяльність. Використання гри у різних формах дозволяє дитині свідомо сприймати себе як особистість, самостійно виражати власні інтереси та уподобання.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Мета та зміст експериментального дослідження

Для перевірки теоретичних положень було проведено експериментальне дослідження з метою визначення ситуації щодо використання ігрових технологій у процесі соціалізації молодших школярів. Основні завдання включали в себе аналіз ефективності використання ігрових технологій, визначення їхнього впливу на соціалізацію учнів та вивчення ставлення вчителів.

Для досягнення поставлених завдань використовувалася комплексна методика, яка включала аналіз результатів впровадження ігор в освітній процес, спостереження за соціальними взаємодіями молодших школярів під час ігор, анкетування учнів та вчителів щодо їхнього враження від ігрових технологій і їхнього впливу на соціалізацію.

У ході констатувального експерименту з метою визначення рівня соціальних навичок нами було проведення анкетування серед учнів третіх класів. На наступному етапі ми провели опитування педагогічних працівників задля визначення ігрових технологій які сприятимуть активній соціалізації третьокласників.

Результати дослідження нададуть більш точні уявлення про ефективність використання ігрових технологій у процесі соціалізації молодших школярів.

Якщо ігрові технології виявляться ефективним інструментом, очікується, що вона покращить соціальні навички студентів, такі як співпраця, спілкування та взаємодія.

Результати дають інформацію про те, наскільки учасники дослідження задоволені використанням ігрових технологій у навчальному процесі.

Дослідження також може виявити потенційні проблеми та обмеження, пов'язані з використанням ігор для взаємодії з молодшими школярами.

Очікується, що це дослідження стане основою для розробки рекомендацій щодо оптимізації використання ігрових технологій у процесі соціалізації дітей молодшого шкільного віку.

Дослідження проводилось на базі Чернігівської ЗОШ I-III ступенів №34. Загалом у констатувальному експерименті взяли участь 45 учнів третього класу, з них 20 учнів 3-А класу, 25 учнів – 3-Б класу.

Експериментальне дослідження проводилося в 3-А класі, контрольний зріз проводився в 3-Б класі.

Для визначення рівня розвитку соціальних навичок учнів третіх класів було організовано опитування, яке включало 10 запитань, із яких 9 мали відповіді у закритому форматі, а одне вимагало відповіді у відкритій формі.

На основі вивчення психолого-педагогічної літератури та особистого досвіду були визначені критерії, показники та рівні розвитку соціальних навичок молодших школярів (Табл.2.1.).

Таблиця 2.1

Критерії сформованості соціальних навичок у молодших школярів

Критерій	Значення
<i>Когнітивний</i>	полягає в соціальній обізнаності та системі міцних знань, що є фундаментом для успішної реалізації міжособистісних відносин. Сюди входить сприйняття різних точок зору та розуміння соціальних та етичних норм у сім'ї, школі та суспільстві.
<i>Мотиваційно-ціннісний</i>	стосується усвідомлення важливості суспільних та особистісних цінностей, а також прагнення досягти певного соціального статусу в

	учнівському колективі та будувати демократичні відносини.
<i>Діяльнісно-поведінковий</i>	включає відповідальне прийняття рішень, встановлення та підтримку здорових стосунків з різними особами, а також виявлення ефективних навичок міжособистісної взаємодії та конструктивного ведення діалогу.
<i>Оцінно-рефлексивний</i>	передбачає точне розпізнавання та регулювання емоцій у різних ситуаціях, реалістичне оцінювання наслідків дій, а також управління стресом та встановлення та досягнення особистих цілей.

Також нами було визначено показники сформованості соціальних навичок (рис.2.1.).

Дослідження ступеня сформованості соціальних навичок учнів початкової школи, за всіма вказаними показниками, дозволило визначити чотири рівні розвитку цих навичок у дітей: високий, достатній, середній та початковий (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Рівні розвитку соціальних навичок

Рівень	К-сть балів	Характеристика
Високий	10-9	Учень або учениця виявляє активну участь у парній чи груповій роботі, з метою приносити практичну користь як собі, так і своїм однокласникам. Дитина відкрито висловлює власні думки, активно захищає свою точку зору, розуміє емоції оточуючих та ефективно виражає власний емоційний спектр. Вона позитивно ставиться до інших, готова надавати допомогу та вільно виявляє

		свої потреби. Дитина під час спілкування проявляє навички активного слухання та уникає конфліктних ситуацій, вирішуючи проблеми заздалегідь.
Достатній	8-7	Учень або учениця в основному виявляє позитивне ставлення до оточуючих та має бажання підтримувати дружні відносини на основі взаємної довіри і обміну досвідом. Він часто приймає участь в спільних завданнях, але вибирає самотійність у випадку вибору. Старається розуміти точки зору інших, але не завжди впевнено виражає свої думки. Дитина виявляє інтерес до потреб оточуючих і може виявити ініціативу в наданні допомоги. Однак можуть виникати труднощі у вирішенні проблемних ситуацій, іноді не вдається дотримуватися моральних норм та правил поведінки.
Середній	6-5	Учень або учениця почувається не впевнено у висловленні своїх думок перед аудиторією, навіть перед знайомими. Хочє підтримувати дружні стосунки, але потрапляє у конфліктні ситуації. Має труднощі з розпізнаванням емоцій оточуючих та рідко демонструє власні емоції. Дитина не завжди розуміє важливість обміну думками, хоча може брати участь у коротких розмовах. У неї є уявлення про свої права та обов'язки, але не завжди їх дотримується. Аналіз власних дій та поведінки інших може здійснюватися лише частково або взагалі відсутній.
Початковий	4-0	Учень або учениця має обмежені знання про соціальні навички, вказуючи на низьку соціальну активність. Вона проявляє мінімальний рівень взаємодії, не усвідомлюючи важливість спільної діяльності або навіть не бажаючи проводити час разом з іншими.

		Дитина не виявляє інтересу до потреб оточуючих та не розуміє загальних правил суспільної поведінки. Не демонструє своїх емоцій або, навпаки, виявляє неправдиві емоції. Вона не розуміє важливості обміну думками та не виявляє спроб слухати. Дитина частково або повністю відкидає життєво важливі цінності, що може призвести до конфліктів та агресивної поведінки. Такі учні не володіють достатньою соціалізацією та не здатні ефективно використовувати соціальні навички.
--	--	---

Ключі для аналізу результатів анкетування подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Ключі для аналізу результатів анкетування

Номер питання	Бали за відповіді			
	а	б	в	г
1	1	0	1	
2	0	1	1	
3	2	0	1	
4	1	0	1	
5	0	0	1	
6	0	1	0	0
7	2	0		
8	0	0	1	1
9	0	1	1	
10	Спілкування, дружба - 2 б	Спільні завдання – 1	Не може визначити – 0 б.	

Визначення емоцій	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність розпізнавати свої та чужі емоції
Усвідомлення правил спілкування	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність визнати важливість ввічливого спілкування та взаємодії.
Прийняття рішень в команді	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність відповідально приймати рішення та співпрацювати з іншими.
Використання вербальних та невербальних сигналів у комунікації	<ul style="list-style-type: none"> • Застосування різних видів комунікації для взаємодії
Демонстрація інтересу до спільної роботи та спілкування	<ul style="list-style-type: none"> • Прагнення до співпраці та формування позитивних стосунків.
Встановлення та підтримка дружби	<ul style="list-style-type: none"> • Спроможність утримувати стабільні та позитивні відносини
Лаконічне висловлювання дружби	<ul style="list-style-type: none"> • Виразне та безсоромне висловлення власних думок
Адекватна реакція на конфліктні ситуації	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність вирішувати конфлікти мирними шляхами та надання допомоги в разі потреби
Повага та толерантність	<ul style="list-style-type: none"> • Виявлення поваги та терпимості до індивідуальних відмінностей
Саморегуляція та рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність управляти стресом, а також розпізнавати та аналізувати власні дії у соціумі.

Рисунок 2.1. Показники сформованості соціальних навичок

З метою визначення ефективних ігрових методів та прийомів, які сприяють кращій соціалізації дітей початкової школи нами було проведено опитування серед вчителів початкових класів (див. Додаток Б). Зокрема в опитуванні взяло участь 15 педагогів.

На наступному етапі нами було розроблено комплекс ігрових вправ, які на нашу думку сприяють кращій взаємодії молодших школярів з оточенням та однолітками, тобто формують активну соціалізацію.

Гра "Кооперативний Пазл"

Мета гри:

Заохочення співпраці та взаємодії між учнями для досягнення спільної мети.

Необхідні матеріали:

Великий пазл, розділений на частини (залежно від кількості учасників).

Правила гри:

Кожен учень отримує одну частину пазла.

Учасники не повинні показувати свою частину іншим.

Завдання полягає в тому, щоб всі учасники співпрацювали і об'єднали свої частини пазла так, щоб створити повний малюнок.

Учні можуть обговорювати свої ідеї та стратегії без показування своїх частин пазла.

Гра триває до того часу, поки учасникам вдасться правильно зібрати пазл.

Обговорення:

Які виклики виникали під час спільного об'єднання пазла?

Які стратегії ви використовували для співпраці та взаємодії?

Які навички співпраці були важливими для успішного вирішення завдання?

Гра "Острів Взаємодії"

Мета гри:

Створення обстановки взаємодії та підтримки серед учнів.

Необхідні матеріали: маркери та аркуші паперу.

Правила гри:

1. Кожен учень отримує аркуш паперу та маркер.
2. Учасники мають за завдання намалювати свій "острів" — місце, де вони відчують себе щасливими та комфортними.
3. Після створення острова учні обмінюються аркушами та залишають позитивні коментарі на чужому острові.

Обговорення:

1. Які спільні риси ви помітили на "островах" однокласників?
2. Які частини острова інших учасників вам сподобались найбільше?
3. Як ця гра допомагає вам краще розуміти та підтримувати одне одного?

Гра "Створи свій Знак"

Мета гри:

Заохочення самовираження та розуміння індивідуальних різниць, а також сприяння взаєморозумінню серед учнів.

Необхідні матеріали:

Кольорові маркери або фломастери, аркуші паперу.

Правила гри:

1. Кожен учень отримує аркуш паперу та кольорові маркери.
2. Учасники мають за завдання створити особистий "знак" або "емблему", яка символізує їхні інтереси, цінності або унікальні риси.
3. Після створення знаку учасники представляють свої творіння одне одному та розповідають про обрані символи.

Обговорення:

1. Які елементи ви обрали для свого знаку і чому?
2. Як ця гра допомагає нам краще розуміти одне одного?

3. Які спільні риси або індивідуальні особливості ви помітили серед знаків учасників?

Гра "Музичні Співзвуки"

Мета гри:

Заохочення комунікації та взаємодії, використовуючи музичні інструменти.

Необхідні матеріали:

Музичні інструменти (якщо можливо, різноманітні: драма, маракаси, дзвіночки тощо).

Правила гри:

1. Учасники обирають музичний інструмент.
2. Кожен учень вибирає або створює коротку мелодію чи ритм, використовуючи свій інструмент.
3. Учасники по черзі виконують свої музичні фрази, а інші намагаються приєднатися та доповнити їхній виступ.

Обговорення:

1. Які емоції ви відчули під час гри?
2. Як участь у музичній діяльності може сприяти спільноті та взаєморозумінню?
3. Які аналогії можна провести між грою та реальними ситуаціями в шкільному житті?

Ці ігри спрямовані на сприяння взаєморозумінню, комунікації та виявленню індивідуальностей серед учнів.

Після проведення таких ігор протягом певного часу ними було здійснено контрольну заміри для визначення рівня соціалізації молодших школярів.

2.2. Хід та аналіз результатів експериментального дослідження

У ході констатувального експерименту нами було проведено анкетування серед 45 учнів 3-х класів для визначення рівня соціалізації.

В результаті анкетування ми виявили, що у 3-А класів 2 учнів (10 %) мають високий рівень соціальних навичок, 33%, а це становить 6 дітей виявили достатній рівень, 9 учнів (47 %) мають середній та 2 учнів (10%) – низький рівень соціальних навичок . Тоді, як учні 3-Б класу показали наступні результати – високий рівень – 4 учні (16%), достатній – 6 (24%), середній – 12 дітей (48%) та 3 учнів, а це 12% виявили низький рівень соціальних навичок (див. рис.2.1.).

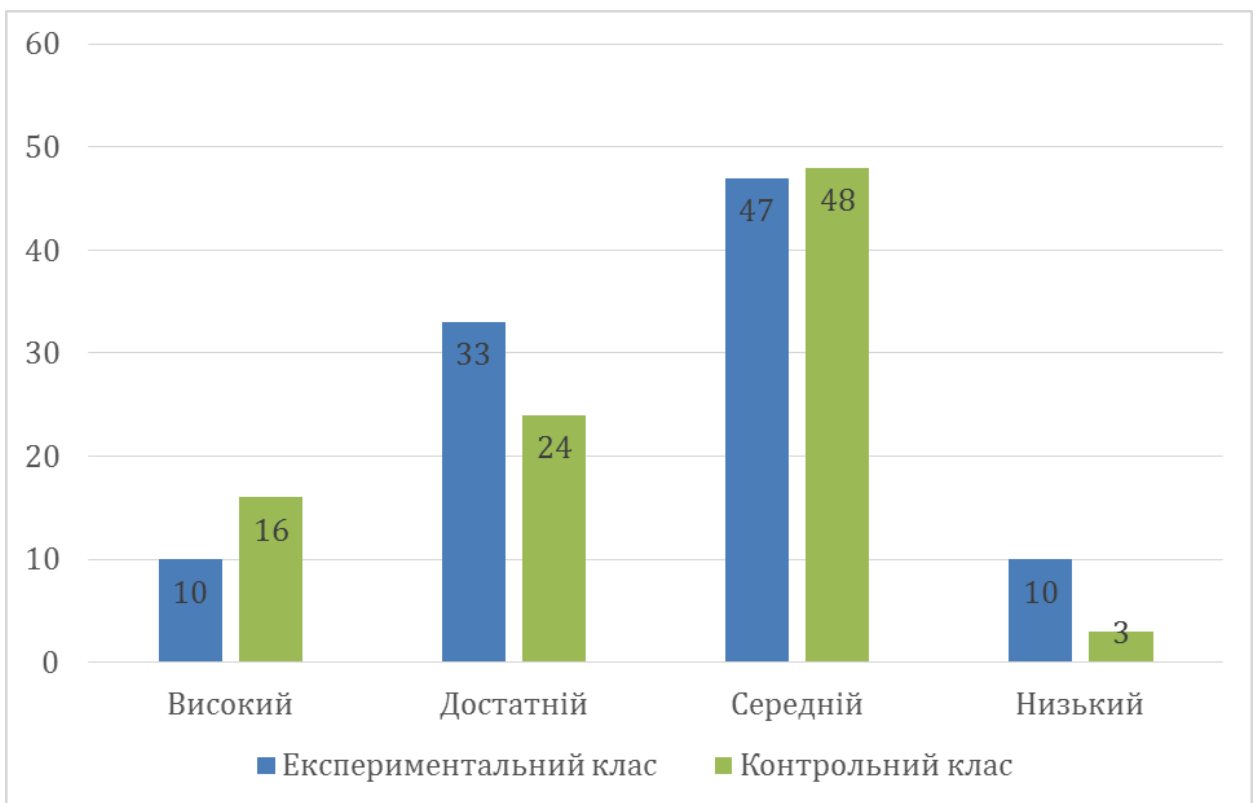

Рисунок 2.1. Рівень соціалізації учнів 3-х класів (констатувальний експеримент)

Отримані результати анкетування свідчать про різноманітні рівні розвитку соціальних навичок серед учнів.

Високий рівень соціальних навичок (10% та 16%): зауважено, що певна частина учнів вже виявляє високий рівень соціальних навичок. Ця група

ймовірно володіє активним спілкуванням, доброзичливістю та високою емпатією. Можливо, ці учні є лідерами в класному колективі.

Достатній рівень соціальних навичок (33% та 24%): значна частина учнів має достатній рівень соціальних навичок. Вони можуть ефективно спілкуватися та взаємодіяти з оточуючими, але можливо, з деякими обмеженнями. *Середній рівень соціальних навичок (47% та 48%):* група учнів із середнім рівнем соціальних навичок може потребувати певної підтримки у розвитку спроможностей взаємодії та спілкування.

Низький рівень соціальних навичок (10% та 12 %): наявність учнів із низьким рівнем соціальних навичок може вказувати на потребу у спеціальній увазі та підтримці. Можливо, ці учні мають труднощі у встановленні контактів чи розумінні емоцій інших.

У результаті проведеного анкетування виявлено, що в 3-А класі лише 10% учнів мають високий рівень соціальних навичок, зокрема виявлено їх виражені лідерські якості та здатність до успішного взаємодії з оточуючими. Значна частина класу (33%) демонструє достатній рівень соціальних навичок, що свідчить про загальну соціальну адаптованість учнів. Середній рівень соціальних навичок виявлений у 47% учнів, що може свідчити про необхідність підвищення рівня соціалізаційної роботи у класі. Низький рівень соціальних навичок виявлений у 10% учнів.

У 3-Б класі 16% учнів виявили високий рівень соціальних навичок, що може бути ознакою наявності в класі виражених лідерів. Значна частина класу (24%) має достатній рівень соціальних навичок, що вказує на загальну адаптованість. Середній рівень соціальних навичок виявлений у 48% учнів, що також може вказувати на потребу в подальшій роботі над соціалізацією у класі. Низький рівень соціальних навичок виявлений у 12% учнів.

Загалом, результати свідчать про те, що в класах існують певні особливості в розвитку соціальних навичок учнів, і важливо розробити та впровадити ефективні методи та прийоми для покращення соціалізації всього класу.

Узагальнюючи, результати свідчать про індивідуальні відмінності у розвитку соціальних навичок, що вимагає індивідуального підходу до роботи з кожним учнем. Подальший аналіз може сприяти розробці програм та стратегій для підвищення рівня соціальної компетентності серед учнів.

Далі нами було проведено опитування вчителів початкових класів з питань використання ігрових технологій для соціалізації молодших школярів. В результаті опитування ми виявили, що вчителі початкових класів зазвичай у своїй роботі використовують ігрові методи, оскільки згідно опитувальника 0% отримала відповідь «ніколи» на питання «Як часто використовуєте ігрові методи на своїх уроках?», 4 вчителів – регулярно застосовують ігрові прийоми, 6- періодично та 5 вчителів – рідко (рис.2.2.)

Як часто вивикористовуєте ігрові методи на своїх уроках?

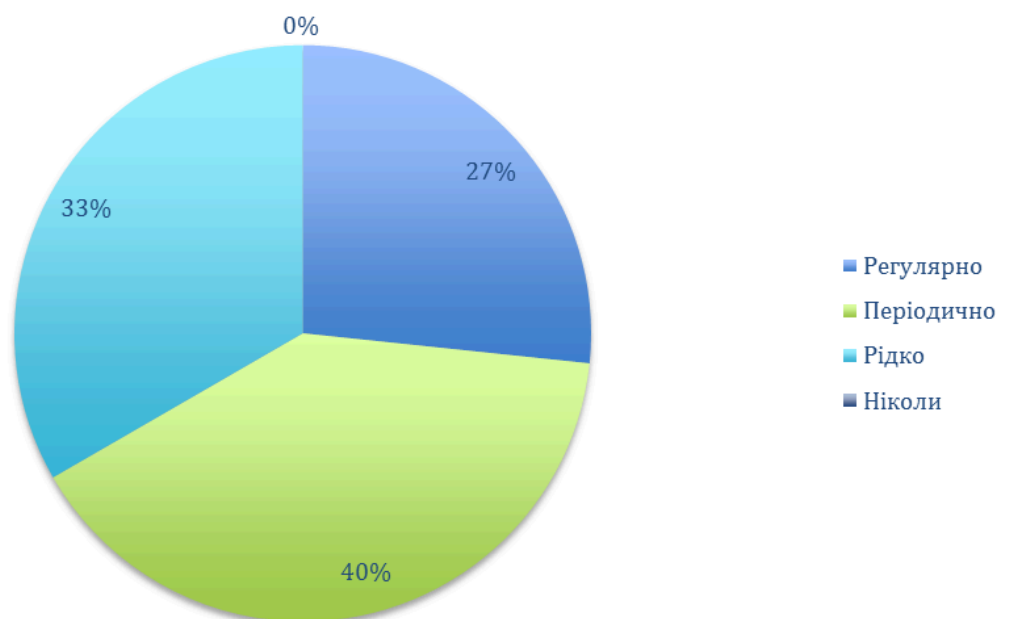

Рисунок 2.2. Відповідь вчителів на перше питання опитувальника

Лідером серед ігор які вчителі вважають найефективнішими для соціалізації дітей стали групові вправи – 40 %, рольові ігри обрали 3 педагогів (20%), найефективнішими для соціалізації інтерактивні вправи

ввжать 2 вчителів (13%), іграм для розвитку емпатії приділили увагу 3 педагогічних працівників та 1 вчитель вважає корисним у даному випадку ігри для розвитку емпатії.

Які конкретні ігрові методи ви вважаєте найефективнішими для соціалізації дітей?

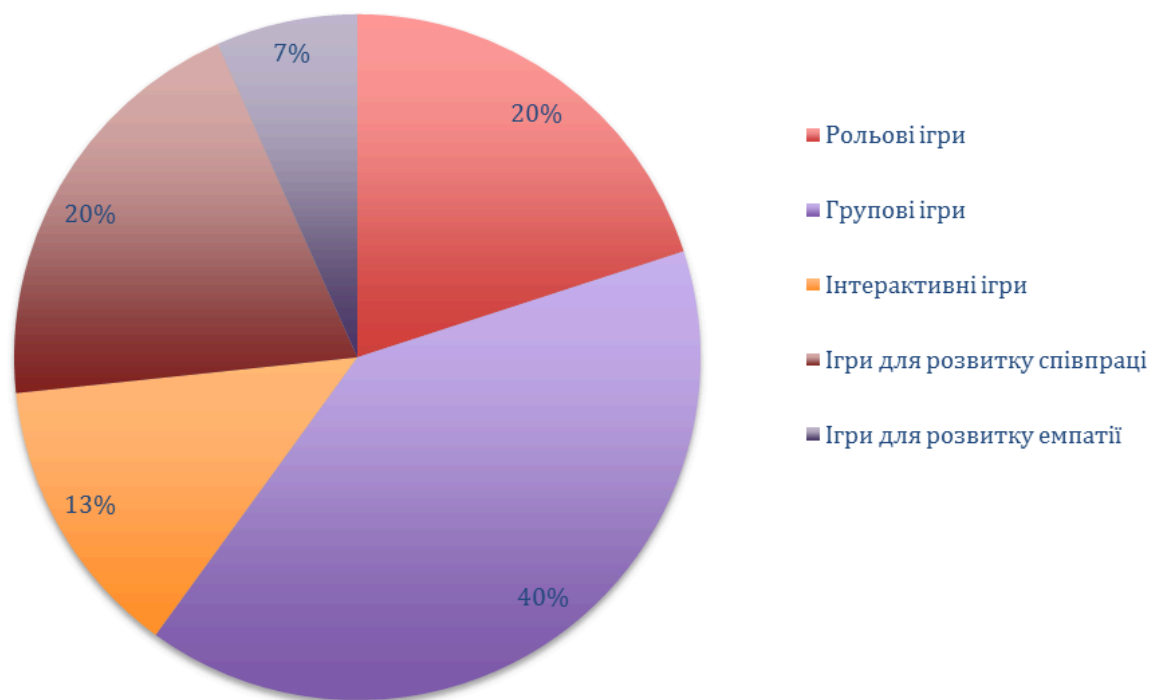

Рисунок 2.3. Відповідь вчителів на друге питання опитувальника

Аналіз результатів опитування вчителів стосовно ігрових методів для соціалізації молодших школярів вказує на наступне:

Групові вправи – 40% вибору: це свідчить про високий рівень ефективності групових вправ для соціалізації. Ймовірно, вчителі вбачають в цьому методі можливість сприяти взаємодії, спільності та встановленню взаєморозуміння серед учнів.

Рольові ігри – 20% вибору: хоча цей метод не є лідером, але його визнано 20% вчителів. Це може вказувати на важливість використання

рольових ігор для розвитку соціальних навичок, сприяючи емпатії та взаєморозумінню.

Інтерактивні вправи – 13% вибору: третя частина вчителів визнає ефективність інтерактивних вправ у соціалізації. Це може вказувати на важливість активного взаємодії та спілкування між учнями для розвитку соціальних навичок.

Ігри для розвитку емпатії – 20% вибору: зазначення цього варіанту у відповідях 20% вчителів свідчить про те, що вони вбачають важливість розвитку співчуття та розуміння чужих почуттів для соціальної адаптації.

Отже, різноманітність ігрових методів є ключовою для успішної соціалізації молодших школярів. Комбінація групових вправ, рольових ігор, інтерактивних вправ та ігор для розвитку емпатії може стати оптимальним підходом для розширення соціальних навичок учнів.

На наступному етапі експерименту ми проводили із експериментальними 3-А класу групові ігри та завдання (гра «Кооперативний пазл», гра «Острів взаємодії», гра «створи свій знак», гра «Музичні співзвуки»). В ході ігор діти вчилися взаємодіяти з однолітками, розподіляти обов'язки та вмінню висловлювати власну думку і водночас поважати думку учасників команди.

Після проведення комплексу ігрових вправ у експериментальному класі ми провели контрольний зріз, за допомогою анкетування з метою виявлення в них рівня сформованості соціальних навичок.

В експериментальному класі (3-А) отримали наступні результати : 4 учнів мають високий рівень соціальних навичок (20%), 8 учнів мають достатній (39%), середній – 7 учнів – 35 % та 1 учень має низький рівень соціальних навичок (рис.2.4.).

Учні контрольного класу (3-Б) мають такі результати : 4 учні мають низький рівень сформованості соціальних навичок (16%), 12 учнів – середній (48%), 6 учнів – достатній (24%), 3 учні – високий (12%) (рис.2.5.).

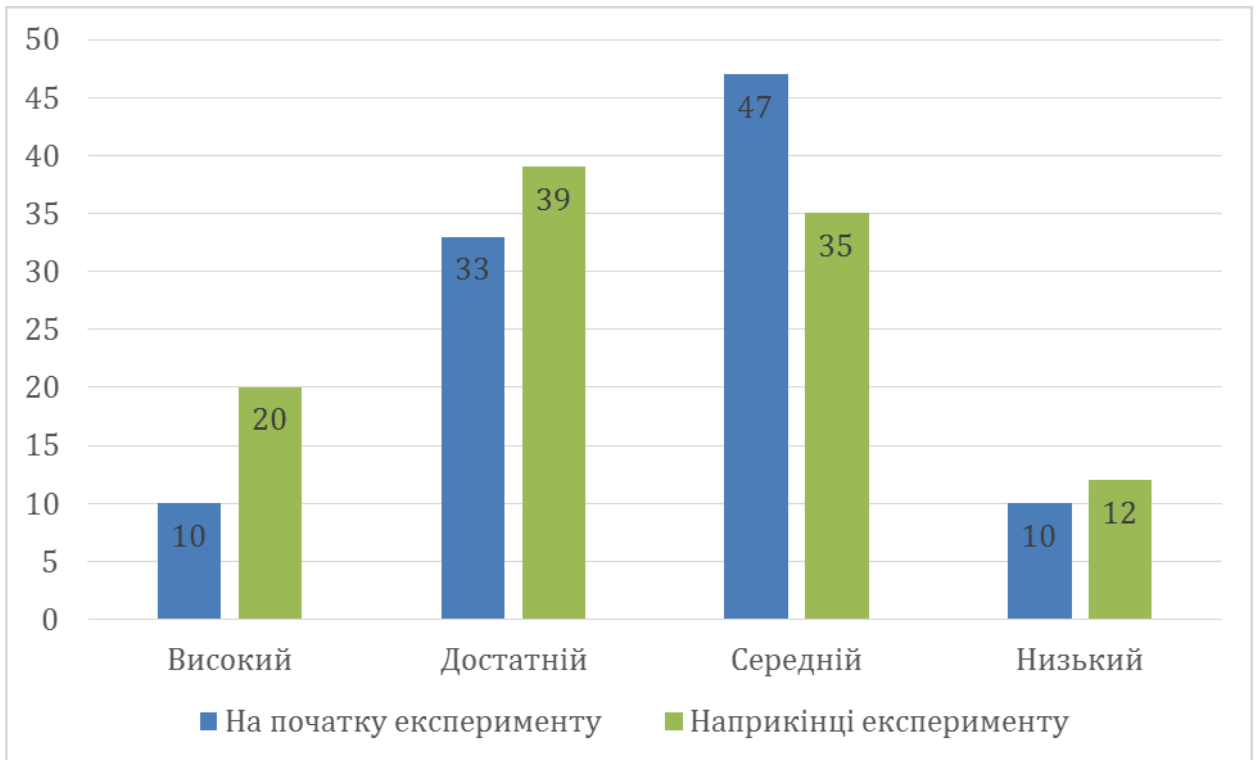

Рисунок 2.4. Порівняння рівнів сформованості соціальних навичок учнів в експериментальному класі

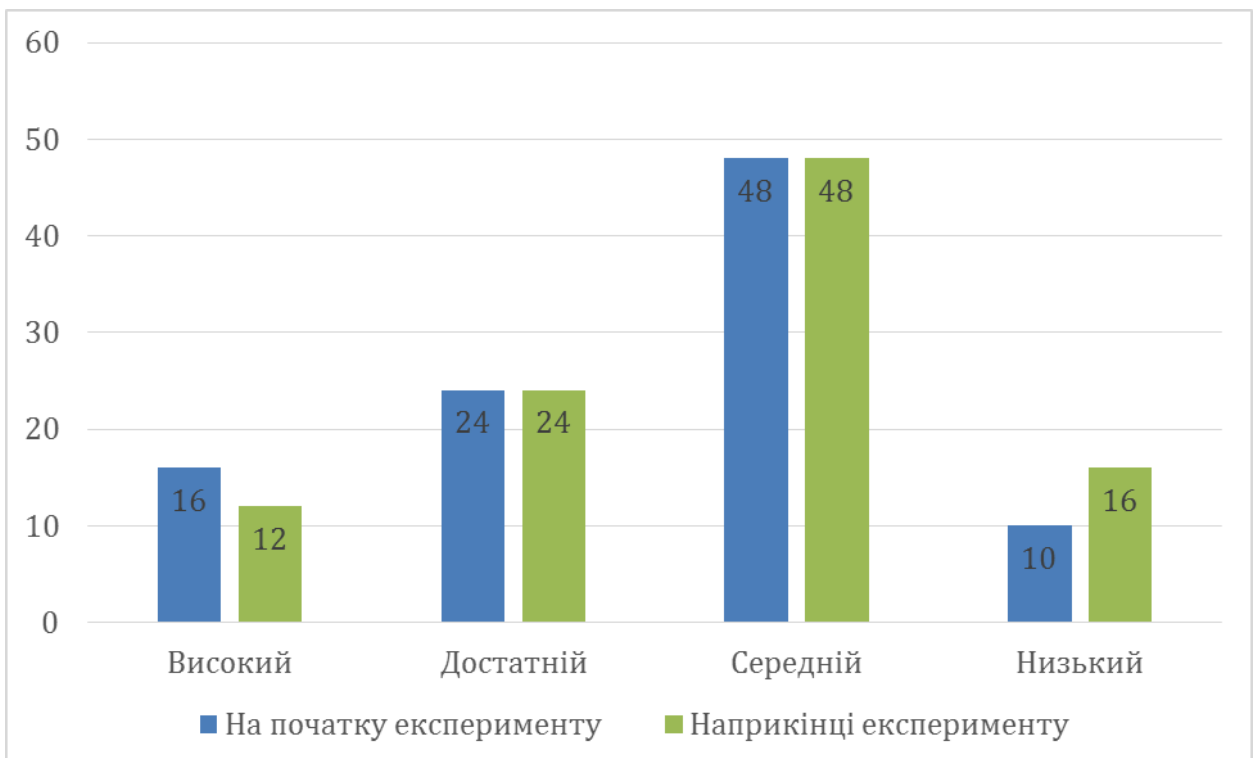

Рисунок 2.5. Порівняння рівнів сформованості соціальних навичок учнів у контрольному класі

В експериментальному класі ми бачимо позитивні зміни у сформованості соціальних навичок після проведення групових ігор та вправ.

Зафіксовано значний приріст учнів з високим рівнем соціальних навичок - з 2 до 4 учнів (20%). Це може вказувати на успішність ігрових методів у розвитку високорозвинених соціальних навичок учнів. Кількість учнів із достатнім рівнем зросла з 6 до 8 (39%), що також може свідчити про позитивний вплив ігор на розвиток соціальних навичок. Зменшення кількості учнів з високим рівнем з 3 до 1 (з 12% до 4%) може бути спричинене впливом зовнішніх факторів або особистих обставин. Кількість учнів із середнім рівнем залишилася стабільною (48%), що може вказувати на стійку підготовку до соціальної взаємодії.

У контрольному класі (3-Б) ми отримали наступні результати :

Кількість учнів з низьким рівнем залишилася стабільною (16%), що може вказувати на особливості внутрішньої динаміки групи чи індивідуальні особливості. Зафіксовано значна кількість учнів із середнім рівнем (48%), що свідчить про деяку уніфікацію соціальних навичок серед учнів. Зафіксовано зростання кількості учнів із достатнім рівнем (з 24% до 48%), що може бути впливом зовнішніх факторів або позитивних змін у педагогічному процесі. Хоча кількість учнів з високим рівнем зменшилася (з 16% до 12%), це може бути ефектом випадковості або інших факторів.

Результати експериментального класу свідчать про позитивний вплив ігор на розвиток соціальних навичок.

У контрольному класі спостерігається деяке покращення в рівні соціальних навичок, зокрема, в учнів з високим рівнем.

Зміни в соціальних навичках можуть бути пов'язані не лише з ігровими методами, але й з іншими факторами, такими як індивідуальні різниці, рівень підтримки вдома тощо.

Висновки до розділу 2

У ході дослідження стану сформованості соціальних навичок молодших школярів було проведено анкетування та комплекс ігрових технологій в 3-А та 3-Б класах. Метою було визначити рівень соціальних навичок учнів та ефективність використання ігрових технологій для їх соціалізації.

Учні 3-А класу попередньо мали 20% високий рівень, 33% достатній, 33% середній та 20% низький рівень соціальних навичок. Учні 3-Б класу попередньо мали 16% високий рівень, 24% достатній, 48% середній та 12% низький рівень соціальних навичок.

Учні 3-А класу брали участь в комплексі ігрових вправ для соціалізації. Учні 3-Б класу дістали контрольний зріз під час експериментального дослідження.

Учні 3-А класу показали збереження рівня соціальних навичок (20% високий, 39% достатній, 35% середній, 6% низький).

Учні 3-Б класу відзначились невеликим зростанням кількості учнів із достатнім рівнем та стабільністю інших груп (16% низький, 48% середній, 24% достатній, 12% високий).

Результати свідчать про те, що ігрові методи можуть впливати на розвиток соціальних навичок молодших школярів. Учні обох класів показали збереження або певний ріст соціальної активності, особливо в частині середніх рівнів. Дослідження підкреслює важливість ігрових методів у педагогічному процесі для соціалізації учнів початкової школи. Для подальшого вдосконалення цього підходу важливо продовжувати спостереження та аналіз, залучаючи додаткові методи оцінки та обробки даних.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено комплексний теоретичний аналіз наукової і соціально-педагогічної літератури, висновки експериментальних аспектів використання ігрових технологій у процесі соціалізації молодших школярів. Досліджено проблему соціалізації в контексті освітнього процесу, розкрито теоретичні аспекти використання ігрових технологій для підвищення соціальних навичок дітей. Експериментальне дослідження було спрямовано на вивчення ефективності використання ігрових методів у процесі соціалізації молодших школярів.

Розкрито основні виклики та аспекти соціалізації молодших школярів, зокрема їх адаптацію до соціальних умов навколишнього світу.

У науковій літературі зосереджено увагу на проблемі соціалізації молодших школярів, розглядаючи її як складний та багатоплановий процес, в якому дитина вступає в активну взаємодію з навколишнім світом.

Було виявлено, що спрямованість дитини на формування соціальних навичок в початковій школі визначається численними викликами, зокрема адаптацією до нових соціальних умов, взаємодією в групах та формуванням власної ідентичності. Освітній процес повинен бути спрямованим на ефективні методи розвитку соціальних навичок, щоб підтримувати молодших школярів у їхньому соціальному розвитку.

Проаналізовано вплив освітнього середовища на формування соціальних навичок учнів та визначено роль вчителя у цьому процесі.

Обґрунтовано важливість ігрових методів для розвитку соціальних навичок, висвітлено різноманітність ігрових технологій та їхні можливості в педагогічній практиці.

Освітнє середовище визначається як ключовий чинник у формуванні соціальних навичок молодших школярів. Зокрема, визначено важливу роль вчителя, спільноти та використання ігрових технологій для покращення

соціального розвитку учнів. Акцентується на необхідності підтримки вчителів у використанні ефективних методів для сприяння соціалізації учнів.

Сформульовано мету експерименту – визначити ефективність використання ігрових технологій для соціалізації молодших школярів.

У рамках експерименту було використано комплекс ігрових вправ та методик для розвитку соціальних навичок учнів. Спеціально розроблені інтерактивні групові завдання, рольові ігри та сценарії спільних дій застосовувалися під час уроків.

Розкрито методику проведення експерименту, проаналізовано результати післяекспериментального контрольного зрізу в обох класах, що свідчить про певний позитивний вплив ігрових технологій на розвиток соціальних навичок учнів.

У післяекспериментальному контрольному зрізі в класі (3-А) виявлено збільшення кількості учнів із високим та достатнім рівнем соціальних навичок. Це може свідчити про успішність використання ігрових технологій.

Експеримент підтвердив ефективність застосування ігрових технологій для розвитку соціальних навичок учнів. Аналіз післяекспериментального контрольного зрізу свідчить про позитивний вплив цих методик у обох класах, що може бути корисним в контексті покращення соціального розвитку молодших школярів.

Дослідження вказує на те, що використання ігрових технологій у процесі соціалізації молодших школярів має потенціал позитивно впливати на розвиток їхніх соціальних навичок. Дані роботи можуть бути використані в педагогічній практиці для подальшого вдосконалення підходів до роботи з дітьми на етапі початкової школи з метою формування позитивного соціального ставлення та компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Структура і зміст соціальної компетентності // Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. К. Педагогічна думка, 2014. С. 50 – 64.
2. Богінська Ю. В. Соціалізація особистості молодшого школяра в процесі ігрової діяльності: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / Ю. В. Богінська; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2004. – 20 с.
3. Богуш А. М. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку : монографія / А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, С. Курінна, І. Печенко; наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Київ : 2006. 404 с.
4. Брегеда А. Ю., Бовтрук А. П., Дворецька Г. В. / Соціологія: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц., – К.: КНЕУ, 1999. – 124 с.
5. Бурим О. В. Соціальне виховання молодших школярів у приватних ЗНЗ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 – соціальна педагогіка / О. В. Бурим. – Луганськ, 2008. – 22 с.
6. Вакуліч Т. Психологічна підготовка педагогічних працівників до запобігання формуванню віктимності у процесі соціалізації особистості / Т. Вакуліч // Післядиплом. освіта в Україні . – 2009. – № 1. – С. 17-20.
7. Васківська Г. О. Дидактичні умови реалізації інтерактивних технологій у процесі формування системи знань про людину. Молодь і ринок. 2013. №1(96). С. 18–22.
8. Галіч Т.О. Соціальні мережі Інтернет як агент соціалізації молоді/ Т.О. Галіч// Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: збірник наукових праць ДонДУУ. Вип.281. с. 250–256.
9. Герлянд Т. Соціальний розвиток молодшого школяра // Педагогічна газета. – 2006. – № 6. – С. 3.
10. Городяненко В.Г. Соціологія. Підручник / Віктор Георгійович Городяненко. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. – 286 с
11. Гриценко С.В. Використання ігрової діяльності у навчальному процесі. Початкове навчання та виховання. 2016. №34. С. 12–19.
12. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] / Дичківська І. М. - К.: Академвидав, 2004. - 352 с.
13. Дідук І. Становлення правової свідомості особистості в сучасних соціокультурних умовах / І. Дідук // Соц. психологія . – 2006. – № 6. –

- С. 105-114.
14. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко; Наук. Ред. А. М. Богуш; За заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
 15. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
 16. Жигайло О. О. Я-концепція і учбова діяльність молодших школярів / О. О. Жигайло // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2006. – Т. VIII, вип. 8. – С. 86–91.
 17. Заброцький М. М. Педагогічна психологія. Лекції [Текст] : [навч. посіб.] / М. М. Заброцький, Ю. Г. Шапошникова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. – 144 с.
 18. Зозуляк-Случик Р. В. Основи соціалізації особистості : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Р. В. Зозуляк-Случик. – Івано-Франківськ : НАІР, 2015. – 218 с.
 19. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : [навчально-методичний посібник] / [упор. Т. В Войцях]. - Черкаси : Черкаський ОІПОПП, 2014. - 92 с.
 20. Ізотова Є. І. Індивідуалізація професійної діяльності педагогів і психологів і її вплив на соціалізацію молодших школярів / Є.І. Ізотова// Психологія і школа. – 2010. – №1. – С. 24–39.
 21. Каретна О. О. Проблеми соціалізації підлітків. Інтеграційний розвиток особистості та суспільства: психологічний і соціологічний виміри : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 12–13 червня 2020 року), Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. С. 150–151.
 22. Козуб І.С. Дидактичні ігри як засіб активізації діяльності учнів на уроках англійської мови у початкових класах. 2011. URL: <http://chervonopoch.klasna.com/ru/article/didaktichni-igri-yak-zasib-aktivizatsiyi-diyalnost.html>. [дата звернення: 23.11.2023р.]
 23. Копачинська Т. Ігри з молодшими школярами. Початкова освіта. 2018. №12. С. 23–39.
 24. Кравченко Т.В. Сутнісні характеристики соціалізації / Т.В.Кравченко // Педагогіка і психологія. – №3 (56). – 2007. – С. 11–19.
 25. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: Монографія. - К.: КМПУ, 2013. - 272 с.

26. Курята Ю. В. Креативне мислення як чинник соціалізації дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Хмельницький, 2008. 20 с.
27. Л. Баліка, Г Шелюк. Читання як важливіші засіб соціалізації дитини: актуалізація поглядів В.О.Сухомлинекого. Іннованшкау вихованні. - Вип. 10. 2019. 137-143.
28. Лалак Н. В. (2020). Формування громадянської та соціальної компетентностей молодших школярів в умовах сучасного освітнього середовища, монографія Комтентнісні індикатори стратегії «Європа 2020»: здобутки і перспективи педагогічної освіти. - Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 242-260.
29. Лисенко С. А. Гра як метод активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи з математики / С. А. Лисенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 3. – С. 405–412.
30. Литвиненко С.Я. Дитина і середовище: проблеми взаємодії / С.Я.Литвиненко, В.М. Ямницький // Оновлення змісту та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць. – Рівне: РДГУ, 2002. – Вип. 22. – С. 216–219.
31. Лохвицька Л., Яценко Л. Гендерна соціалізація як складова формування особистості в період дошкільного дитинства / Лохвицька Л., Яценко Л. // Нова педагогічна думка. – 2010.– № 3. – С. 49-53.
32. Любченко О. Дидактичні ігри в навчально-виховному процесі. Початкова освіта. 2015. №8. С. 14–17.
33. Лялюк Г. М. Психолого-педагогічні особливості соціалізації підлітків в умовах родинної деривації: монографія / Галина Лялюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. - 302 с.
34. Міленіна Г. С. Виховання для життя: соціалізація особистості в педагогіці С. Русової і М. Монтессорі / Г. С. Міленіна // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка . - 2010. – № 52. – С. 170-173.
35. Москалець В.П. Специфіка гри як діяльності та чинника особистісного розвитку / Москалець В.П. // Зб. наук. праць II Міжнарод. Конференції „Особистість у розбудові відкритого демократичного суспільства України”, - Дрогобич: - „Коло”, 2005. – С.58-67.
36. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи : 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [дата звернення: 23.11.2023р.].

37. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник... 2016. С. 11-15.
38. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja (2017). - Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». - URL: <https://THms.org.ua/wpconreiiitAploads/ZOnnl/NUSH-poradnyk-dlvavchvtelva.pdf> [дата звернення: 23.11.2023р.]
39. Новицька Н. Застосування педагогічних технологій інтерактивного навчання для набуття учнями правових компетентностей. Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 141–148.
40. Павелків Р. Вікова психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Р. В. Павелків. — К. : Кондор, 2011. — С. 469.
41. Передерій О.Л. Психолого-педагогічні аспекти соціалізації учнів молодшого шкільного віку. Innovative solutions in modern science. 2017. № 4 (13). С. 34–38.
42. Поліщук О. С. Соціалізація особистості як громадянина України: соціально-філософський аналіз: автореф. дис ... канд. філософ. наук / О. С. Поліщук; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2009. – 16 с.
43. Приставська А. Ігрові технології навчання / А. Приставська //Англійська мова та література. – 2011. – № 11. – С. 5 – 97.
44. Радул В. Соціалізація й розвиток особистості // Шлях освіти. – 2006. – № 2. – С. 7–13.
45. Романенко І. В. Соціалізація учнів початкових класів через використання інтерактивних технологій // Початкове навчання та виховання. – 2007. – № 11. – С. 2–8.
46. Савченко С. В. Абераційна соціалізація в контексті соціалізації особистості в сучасному інформаційному суспільстві / С. В. Савченко, О. Л. Караман // Освіта та педагогічна наука. – 2019. – № 2 (171). – С. 60–68. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4750>. [дата звернення: 29.11.2023р.].
47. Сопівник Р. В., Дубровська Л. О., Дубровський В. Л. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 4. С. 111–114.
48. Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учен. і студ., 20 - 21 квіт. 2011 р., Суми / ред.: А. А. Сбруєва; Сум. держ. пед.

- ун-т ім. А.С.Макаренка, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти, НАПН України, Ін-т педагогіки, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Суми, 2011. – 427 с.
49. Становихіна О. С. Вторинна соціалізація як чинник динаміки соціальних здібностей особистості: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / О. С. Становихіна ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2009. — 16 с.
 50. Страцинська І. А. Соціалізація та розвиток в житті особистості / І. А. Страцинська // Наука і освіта . – 2010. – № 9. – С. 131-134.
 51. Тадаєва А. (2015). Розвиток соціальної компетентності молодших школярів засобами нових медіа. Обрії. №1 (40). С. 92-95.
 52. Тадаєва А. В. Особливості соціалізації молодших школярів у сучасному інформаційному просторі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. Вип. 33 (86). С. 525–530.
 53. Тернопільська В.І. Виховання соціально-комунікативної культури в школярів: Стратегія пошуку // Педагогіка і психологія. – № 2. – 2007. – С. 98-106.
 - 54.Фенчак Л.М. (2018). Вплив соціально-виховного середовища університету на професійну підготовку майбутніх фахівців початкової освіти. Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал. - Дрогобич. - №3(158), 42-47.
 55. Цибулько Л. Г. Соціальне виховання у вітчизняній педагогічній теорії та практиці 20-х – 30-х років ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 – соціальна педагогіка / Л. Г. Цибулько. – Луганськ, 2005. – 20 с.
 56. Чуванова Л. В. Соціалізація особистості засобами візуального мистецтва / Л. В. Чуванова // Нова пед. думка . – 2007. – Спец. вип. – С. 107-112.
 57. Шевельова В.В. Методика організації ігрової діяльності в початковій школі. Початкове навчання та виховання. 2016. №4. С. 6–9.
 58. Шевців З. Погляди В. О.Сухомлинського на середовище як фактор соціалізації особистості / З. Шевців // Нова пед. думка . – 2008. – Спец. вип. – С. 30-32.
 59. Як організувати патріотичне виховання. 30 ідей, порад і ресурсів. НУШ. URL:<https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychnyvyhova-nya-30-idej-porad-i-resursiv> [дата звернення: 12.11.2023р.].
 60. Яценко Л., Кравченко Т. Особливості соціалізації дітей молодшого шкільного віку. Гуманітарний вісник. 2013. № 28. С. 23–28.

ДОДАТКИ**Додаток А****Анкета****для виявлення рівня сформованості соціальних навичок молодших школярів**

Прізвище, ім'я _____ Клас _____

Прочитай уважно запитання. Свою відповідь обведи кружечком.

1. Як часто ти береш участь у групових активностях в класі?
 - а) Часто.
 - б) Рідко.
 - в) Іноді.

2. Чи зручно тобі працювати в команді на уроках?
 - а) Так, мені подобається спільна робота.
 - б) Я віддаю перевагу самотійному виконанню завдань.
 - в) Іноді в команді, іноді самотійно.

3. Як ти реагуєш на нового однокласника чи однокласницю?
 - а) Швидко наводжу знайомства і спілкуюсь.
 - б) Поступово встаю на дружбу.
 - в) Маю тенденцію бути обережним/обережною та спостерігати.

4. Як часто ти виступаєш перед класом з доповіддю чи презентацією?
 - а) Регулярно.
 - б) Іноді.
 - в) Спробував/спробувала лише один раз чи не пробував/ла зовсім.

5. Як ти вирішуєш конфліктні ситуації з однокласниками?

- а) Спробую вирішити розмовою.
- б) Звернуся за допомогою до вчителя чи класного керівника.
- в) Уникатиму конфліктів та намагатимусь зберегти гармонію.

6. Чи важливо для тебе мати багато друзів?

- а) Так, мені важливо мати багато друзів.
- б) Важливі якісні стосунки, а не кількість друзів.
- в) Мені важливо мати одного чи двох справжніх друзів.

7. Чи готовий/готова ти допомагати однокласникам у навчанні чи інших ситуаціях?

- а) Так, завжди готовий/готова допомогти.
- б) Іноді, якщо у мене є час та можливість.
- в) Ні, рідше надаю допомогу.

8. Як ти реагуєш на висловлення інших думок, які можуть відрізнитися від твоїх?

- а) Вітаю різноманітність інших думок.
- б) Визнаю різноманітність, але можливо, важко приймати.
- в) Маю тенденцію залишатися при своєму погляді.

9. Чи береш ти участь у позакласних заходах чи гуртках?

- а) Так, беру активну участь.
- б) Іноді.
- в) Ні, не цікавлюсь.

10. Що для тебе є найважливішим у взаємодії з однокласниками для сприяння соціалізації? (Відповідь у вільній формі)

Опитувальник

Для вчителів початкових класів з метою визначення ігрових технологій які сприяють соціалізації молодших школярів

1. Як часто ви використовуєте ігрові методи на своїх уроках?

- а) Регулярно
- б) Періодично
- в) Рідко
- г) Ніколи

2. Які конкретні ігрові методи ви вважаєте найефективнішими для соціалізації дітей?

- а) Рольові ігри
- б) Групові вправи
- в) Інтерактивні ігри
- г) Ігри для розвитку співпраці
- д) Ігри для розвитку емпатії

3. Які позитивні зміни ви спостерігали в соціальній поведінці учнів після використання ігрових методів?

4. Які труднощі ви виявили під час впровадження ігрових методів для соціалізації?

5. Які конкретні поради ви могли б дати іншим вчителям початкових класів з використання ігрових методів для соціалізації?

6. Чи маєте ви додаткові зауваження або думки, які ви хочете висловити щодо цієї теми?

Дякуємо за участь у нашому дослідженні! Ваші відповіді допоможуть нам отримати цінний внесок у розумінні ефективності ігрових методів у соціалізації дітей початкової школи.